

MINISTERSTWO PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Departament Pomocy i Integracji Społecznej

Program

„Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi”

Warszawa, marzec 2006 r.

I. WPROWADZENIE

Jedną z grup osób szczególnie zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym są osoby z zaburzeniami psychicznymi. Osoby te z powodu specyfiki schorzenia mają szczególne trudności w samodzielnym funkcjonowaniu społecznym, w tym zwłaszcza na rynku pracy.

Osoby z zaburzeniami psychicznymi nierzadko są spychane na margines życia społecznego, także z powodu braku wystarczającej troski organizatorów pomocy społecznej o tworzenie warunków umożliwiających tej grupie osób zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, zapewnienie jej godnych warunków życia i integracji społecznej. Ta niewystarczająca troska przejawia się m.in. w stosunkowo znikomej liczbie programów i projektów oraz wynikających zeń działań, które miałyby na celu umożliwienie omawianej grupie osób zaspokajania jej podstawowych potrzeb życiowych, przełamywanie barier i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i zawodowemu.

Dotychczasowe dokonania w zakresie wspierania przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego realizacji działań związanych z organizacją i funkcjonowaniem w ramach pomocy społecznej różnych ogniw oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi skłania do opracowania koncepcji kontynuacji tej działalności, także dlatego, iż sytuacja finansowa wielu jednostek samorządu terytorialnego nie sprzyja tworzeniu lokalnych programów, których realizacja pozwoliłyby udzielać kompleksowego wsparcia osobom z zaburzeniami psychicznymi w ich wysiłkach zmierzających do pełniejszej integracji społecznej.

Poza sektorem publicznym, działające podmioty sfery niepublicznej, głównie organizacje pozarządowe dysponując bogatym doświadczeniem programowym, przy szczupłości własnych zasobów finansowych nie są w stanie inicjować przedsięwzięcia o charakterze pomocowym na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi.

Wyznaczone kierunki działań w ramach programowych dokumentów takich jak między innymi *Krajowy Plan Działań na rzecz Integracji Społecznej na lata 2004-2006 dla Polski* obejmują zbiór celów operacyjnych i zadań realizacyjnych mogących być wykorzystanymi przy budowaniu koncepcji inicjatyw pomocowych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Mając na uwadze konieczność przekazania impulsu programowego dla wszystkich podmiotów i instytucji działających w obszarze pomocy społecznej, Minister Pracy i Polityki Społecznej (zwany dalej: Promotorem) przyjął poniższe założenia Programu pt.: „Wspieranie ogniw sieci oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi”.

Program ten ma charakter otwarty, co oznacza możliwość przystąpienia do jego realizacji wszystkich podmiotów i instytucji działających w obszarze pomocy społecznej i integracji społecznej. Otwartość Programu oznacza jednocześnie popieranie wszystkich przedsięwzięć, cechujących się efektywnością rozumianą jako skuteczność działań podejmowanych na rzecz przywracania społeczeństwu osób przewlekłe psychicznie chorych i upośledzonym umysłowo oraz innowacyjnością rozwiązań.

II. CELE PROGRAMU

Celem programu jest umożliwienie osobom z zaburzeniami psychicznymi, a zwłaszcza osobom przewlekłe psychicznie chorym i upośledzonym umysłowo, a także ich rodzinom przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych pojawiających się zwłaszcza w związku z wykluczeniem społecznym omawianej grupy osób, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. W związku z tym, że pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka, a także w związku z potrzebą respektowania konstytucyjnej zasady pomocniczości państwa, która ma umacniać uprawnienia obywateli i ich wspólnot – Promotor udzielać będzie dotacji na realizację projektów związanych z organizowaniem i funkcjonowaniem w ramach pomocy społecznej różnych ofert oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Realizacja Programu powinna przyczynić się do:

- Inspirowania, projektowania oraz tworzenia i organizowania:
 - partnerstw pomiędzy różnymi instytucjami i podmiotami działającymi w obszarze pomocy i integracji społecznej na rzecz inicjowania przedsięwzięć dla pokonywania przez osoby z zaburzeniami psychicznymi barier uniemożliwiających im uczestniczenie w życiu społeczno-gospodarczym, szczególnie w miejscu zamieszkania lub pobytu,
 - systemu kompleksowej oceny jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, przywracania ich do funkcjonowania w lokalnym środowisku zamieszkania, pobytu, a także oceny skali i poziomu ich integracji społecznej,
 - lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz programów, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem przypadków osób z zaburzeniami psychicznymi,
 - lokalnych projektów i programów związanych z organizowaniem i funkcjonowaniem różnorodnych ofert oparcia społecznego dla osób przewlekłe psychicznie chorych i upośledzonych umysłowo, wykorzystujących potencjał dialogu społecznego na rzecz włączania społecznego tych osób i wyposażenie ich w kompetencje umożliwiające im pełnienie różnorodnych ról społecznych i osiągnięcia pozycji społecznej dostępnych członkom społeczności, w której żyją osoby z zaburzeniami psychicznymi.
- Promowania dobrych praktyk, wzorów i modeli:
 - pomocy omawianej grupie osób, w tym usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi przez jednostki organizacyjne służb: pomocy społecznej oraz zatrudnienia celem tworzenia sieci optymalnych ofert wsparcia,
 - funkcjonowania osób z zaburzeniami psychicznymi w ich środowisku społecznym, a także w instytucjach zapewniających im wsparcie,
 - integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi, głównie przez wyposażenie ich w kompetencje umożliwiające pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznej dostępnej osobom sprawnym, a także przez zmianę istniejących stereotypów dotyczących oceny przydatności społecznej tych osób,

- wspierania rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi przez efektywniejsze wykorzystanie transferów socjalnych.

III. REALIZATORZY PROGRAMU

Podstawowymi podmiotami odpowiedzialnymi za organizację i funkcjonowanie różnych ofert oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ramach realizacji Programu są:

1. Jednostki samorządu terytorialnego, które realizują zadania wynikające z ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.), a także ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.), organizując na obszarze swojego działania oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w kształtowaniu swoich stosunków z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych,
2. Niepubliczne podmioty pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.), które mogą uczestniczyć w otwartych konkursach ofert o dofinansowanie programów i projektów, wynikających z lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych osób z zaburzeniami psychicznymi i programów pomocy społecznej tej grupie osób.

Oparcie społeczne, o którym mowa w Programie polega na:

- 1) podtrzymywaniu i rozwijaniu umiejętności osób z zaburzeniami psychicznymi, które są niezbędne do samodzielnego, aktywnego życia, oraz pełnienia ról społecznych,
- 2) organizowaniu w środowisku społecznym pomocy ze strony rodziny, sąsiadów oraz innych osób, a także grup obywateli, organizacji społecznych i instytucji,
- 3) udzielaniu pomocy na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej,

a także, na innych działaniach mających na celu zapewnienie godnych warunków życia osobom przewlekle psychicznie chorym i upośledzonym umysłowo, a także ich integrację społeczną.

IV. GŁÓWNE ZASADY REALIZACYJNE PROGRAMU

Program będzie realizowany przy przyjęciu następujących podstawowych zasad:

- **Zasada nr 1 - Konkursowa formuła wyboru** – oznacza to wybór przez Promotora nowatorskich projektów i programów zgłaszanych przez podmioty uprawnione do udziału w tym Programie, z wykorzystaniem corocznie opracowywanych i dawanych do wiadomości publicznej kryteriów oceny projektów i programów,
- **Zasada Nr 2 – Limit ilościowy projektów** – oznacza to, że podmioty uczestniczące w tym Programie mogą przedkładać w danym roku budżetowym tylko jeden projekt, który może w drodze konkursu uzyskać dofinansowanie ze środków budżetowych Promotora, jakimi on dysponuje w części 44 – zabezpieczenie społeczne,
- **Zasada Nr 3 – Maksymalna kwota dofinansowania** - oznacza to uzyskanie przez podmiot realizujący wybrany przez Promotora w drodze konkursu projekt dofinansowania w kwocie nie mniejszej niż 10 000 zł i nie przekraczającej 100.000 złotych,

V. PREFEROWANE PRZEZ PROMOTORA TYPY PROJEKTÓW

Minister Pracy i Polityki Społecznej - Promotor udzielając podmiotom realizującym założenia Programu dofinansowania do kosztorysów preferować będzie następujące typy projektów:

1. **Projekty będące operacjonalizacją strategii** rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów, których celem jest integracja osób przewlekle psychicznie chorych i upośledzonych umysłowo i ich rodzin, zakładające działania w zakresie tworzenia różnorodnych ogniw oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
2. **Projekty o charakterze partnerskim** – to projekty, których realizacja będzie oparta na partnerstwie lokalnym pomiędzy jednostkami organizacyjnymi samorządu terytorialnego a organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze pomocy społecznej. W tym przypadku decydującym kryterium będzie tworzenie sieci wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
3. **Projekty innowacyjne** - autorskie przedsięwzięcia oparte zwłaszcza na idei empowerment'u – upodmiotawiania osób przewlekle psychicznie chorych i upośledzonych umysłowo, a także oparte na idei samopomocy,
4. **Projekty o charakterze rodzinnym - sąsiedzkim** - to projekty, które preferować będą tworzenie sieci wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, włączające rodziny omawianej grupy osób oraz środowiska sąsiedzkie do działań, jakie zaproponuje dany projektodawca.

W przypadku projektów strategicznych, których horyzont czasowy będzie wynosił do 3 lat, dofinansowanie kosztorysu projektu będzie dotyczyło pierwszego roku realizacyjnego, z potwierdzeniem gwarancji dofinansowania na kolejne dwa lata w zależności od wielkości środków finansowych wynikających z ustawy budżetowej w części 44 – zabezpieczenie społeczne. Umowy finansowe na realizację tych projektów będą opatrzone specjalnymi klauzulami.

VI. KOSZTY KWALIFIKOWALNE DO DOFINANSOWANIA

1. Kwoty dofinansowania przez Promotora Programu nie mogą być przeznaczone na:
 - a) spłatę zaległych zobowiązań finansowych, wynikających z bieżącej, statutowej działalności wykonawcy projektu;
 - b) pokrywanie niektórych bieżących kosztów funkcjonowania projektodawcy, takich jak: czynsz, energia elektryczna, opłaty telefoniczne, z wyjątkiem tych nakładów, które ponoszone są w bezpośrednim związku z realizacją projektu.
 - c) pokrywanie wydatków związanych z zakupem nieruchomości oraz realizacją robót budowlano - montażowych, lub innych prac adaptacyjnych związanych z przyszłą działalnością projektodawcy.
2. Promotor Programu preferuje dofinansowanie takich kosztów projektu jak, wydatki związane z:
 - a) poszerzaniem kompetencji osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie ich społecznego funkcjonowania, w tym kursy, treningi, etc.
 - b) poprawą jakości i dostępności do różnych ofert oparcia społecznego,
 - c) wspieraniem naturalnych ogniw oparcia społecznego (np. rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi),
 - d) zakupem sprzętu i urządzeń potrzebnych do zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi koniecznego wsparcia,
 - e) szkoleniem osób zajmujących się wspieraniem osób z zaburzeniami psychicznymi, itd.

VII. FINANSE PROGRAMU

Realizacja Programu będzie finansowana ze środków budżetu w części 44 – zabezpieczenie społeczne, jakimi dysponuje Minister Pracy i Polityki Społecznej.

Każdego roku będzie decyzją finansową Promotora podawana informacja o wielkości środków finansowych przeznaczanych na realizację Programu.

VIII. HARMONOGRAM REALIZACYJNY PROGRAMU

Główne etapy harmonogramu realizacyjnego obejmują:

1. Sformułowanie i ogłoszenie kryteriów wyboru projektów na dofinansowanie realizacji projektów, których realizacja ma przyczynić się do rozwoju i poprawy funkcjonowania różnych ogniw oparcia społecznego dla osób przewlekle psychicznie chorych i upośledzonych umysłowo – zadanie realizowane przez Departament Pomocy i Integracji Społecznej. Termin: do 15 marca każdego roku,
2. Przeprowadzenie konkursu ofert (projektów). Wybór projektów do dofinansowania. Termin: do 15 maja każdego roku,
3. Podpisanie umów i porozumień realizacyjnych i przekazanie wnioskodawcom środków. Termin: do 30 czerwca każdego roku.

IX. NADZÓR ORGANIZACYJNY NAD REALIZACJĄ PROGRAMU ORAZ MONITORING

Realizacja Programu będzie nadzorowana przez Departament Pomocy i Integracji Społecznej, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Z jego realizacji będzie sporządzana corocznie informacja zawierająca podsumowanie w formie przedstawienia efektów oraz wniosków ewentualnie modyfikujących założenia programowe na kolejny rok. Akceptacja rocznej informacji przez Promotora Programu jest warunkiem jej upowszechniania.

X. PRZEWIDYWANE EFEKTY PROGRAMU

Zakłada się, że w wyniku wsparcia przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego realizacji projektów związanych z organizowaniem oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi – następować będzie dalszy rozwój, a także rozszerzenie oferty oparcia społecznego zapewnianego osobom z zaburzeniami psychicznymi w środowiskach lokalnych, tym samym osoby przewlekle psychicznie chore i upośledzone umysłowo uzyskają możliwości pełniejszego zaspokojenia ich potrzeb, a także integracji społecznej.